

דף שבועי

בס"ד

פרשת קרח, תשפ"ה, מספר 1624

המטה יאיר ברקאי

"מטה עֶזְרָא יִשְׁלַח ה' מַצִּיּוֹן יְרֵדָה בְּקֶרֶב אִיבִיד" (תה' קי:ב).

המדרש מלמדנו, שמשנה חילק לכל אחד מראשי השבטים נסר שניטל מאותו עץ. לאחר שנרשם שם השבט על כל אחד מהנסרים, אסף אותם משה והניחם באוהל מועד.

כלומר, אין מדובר במטה אהרן, ששימש אותו לעשיית הניסים במכות הראשונות במצרים, אלא באחד משנים עשר הנסרים שנתן משה לכל אחד מראשי השבטים, כולל שבט לוי, כדי למנוע לזות שפתיים של המורדים.

דברי המדרש מעלים צורך לדון במהותו של המטה, וראו להלן.

לפי הנאמר בספר שמות, מדובר בשלושה מטות: מטה משה, מטה אהרן ומטה ה', אלא אם נקבל את דברי 'הזהר' (שמ' כח, עמוד א), שמדובר בשני מטות, אלא שמטתו של משה היה מקודש יותר ולכן נקרא 'מטה האלהים'. מטתו של אהרן שימש בעיקר למאבק בכוחות הטומאה והרוע.²

אולם, המדרש הבא טוען אחרת:

דבר אחר, "ומטה האלהים ביד" (שמ' יז:ט), כשעשה בו אהרן נסים נקרא על שמו שנאמר: "מטה אהרן" (שמ' יז:ג), ובזמן שעשיתי אני בו נסים נקרא על שמי, ובזמן שהקב"ה עושה נסים נקרא על שמו שנאמר: "ומטה האלהים" (שמ' יז:ט). (שמות רבה [וילנא] פרשת בשלח פרשה כו סימן ג).

אם כן, אין מדובר בשלושה מטות שונים, אלא במטה אחד בלבד – מטה ה', שבכל סיפור נקרא על שם הפועל בו.

מכיוון שמדובר ב'מטה האלהים', מפליג המדרש הדין בפטירת משה בקדמות המטה, ואומר עליו שבו ברא הקב"ה את העולם (ילינק, בית המדרש, חדר א, עמ' 121).³

המשנה (אבות ה, ט) מונה את המטה בין החפצים שנבראו בערב שבת בין השמשות. דהיינו, היא מעניקה לו מעמד על-טבעי.

במרכז הפרשה שלנו נמצאת ההתקוממות, הקשורה בשמו של קרח, וכוללת חמישה שלבים:

- א. מבחן הקטורת (במ' יז:טז-יז).
- ב. בליעת קרח ועדתו באדמה (שם יז:כג-לד).
- ג. שריפת חמישים ומאתיים איש (שם יז:א-ה).
- ד. המגפה ועצירתה (שם יז:טו). "ויהיו המתים במגפה ארבעה עשר אלף ושבע מאות מלבד המתים על דבר קרח" (שם יז:יג). למרות כל הניסים עד כה, ומספר הנספים הגדול, לא שכחו תלונות המורדים, והיה צורך בנס נוסף:

ה. מבחן המטות (שם יז:טז-טז).

וידבר משה אל בני ישראל וייתנו אליו כל נשיאיהם מטה לנשיא אחד מטה לנשיא אחד לבית אבותם שנים עשר מטות ומטה אהרן בתוך מטותם (כא).

וינח משה את המטות לפני ה' באהל העדת (כב). ויהי ממחרת ויבא משה אל אהל העדות ויהנה פרח מטה אהרן לבית לוי ויצא פרח ויצץ ציץ ויגמל שקדים (כג).

זהות המטה של שבט לוי אינה בהירה, כפי שמעידים דברי המדרש הבא (במדבר רבה [וילנא] פרשת קרח פרשה יח סימן כג):

"ומטה אהרן", יש אומרים: הוא המטה שהיה ביד יהודה שנאמר: "ומטף אשר בידך" (בר' לח:יח). ויש אומרים: הוא המטה שהיה ביד משה ומעצמו פרח, שנאמר: "ויהנה פרח מטה אהרן", ואית דאמרי (ויש אומרים): נטל משה קורה אחת וחתכה לשנים עשר נסרים ואומר להם כולכם מקורה אחת טלו מקלכם. ועל מה עשה? "כבוד לאיש שבת מריב וכל איל יתגלע" (מש' כ:ג), שלא יאמרו מקלו היה לח והפריח. וגזר הקדוש ברוך הוא על המקל, ונמצא עליו שם המפורש שהיה בציץ שנאמר: "ויצא פרח ויצץ ציץ", והפריח בו בלילה ועשה פרי ויגמול שקדים... ואותו המטה היה ביד כל מלך ומלך עד שחרב בית המקדש, ונגנז. ואותו המטה עתיד להיות ביד מלך המשיח במהרה בימינו שנאמר:

* ד"ר יאיר ברקאי, ראש מכללת ליפשיץ לשעבר. הדברים נכתבים בשבח והודיה לה', שזיכני והגיעני לגבורות.
1 יוסף בן מתתיהו (קדמוניות היהודים, ד, ד, ב) טוען שלא שם אהרן היה כתוב על המטה, אלא שם לוי.

2 עיינו במאמרו של י' ברנדס לפרשת בא: "שני המטות", בתוך: תורת אמת, תשע"ד, באתר בית מורשה.
3 עיינו בדבריו של ש"א ליונטס, אנציקלופדיה מקראית, ערך 'מטה', כרך ד, עמ' 825-831.

- המטה הפורח, שהצמיח שקדים, מדגיש את קדושתו ואת הבחירה הא-לוהית באהרון ובשבט לוי. נס זה נועד להוכיח את הלגיטימיות של כהונת אהרון ולמנוע מרידות עתידיות.

2. הבחירה הא-לוהית:

- הבחירה באהרון ובשבט לוי נעשתה באמצעות ניסים כמו פריחת המטה, שהיו עדות ברורה להתערבות הא-לוהית. הבחירה הזו מדגישה את תפקידם של אהרון ובניו כנציגים הבלעדיים של ישראל בעבודת הכהונה.

- הבחירה הא-לוהית מתבטאת גם בקדושת המקום שבו נשמר המטה, כמו אוהל מועד, שמסמל את הקשר הישיר בין הא-ל לבין עמו.

3. הקשר בין קדושה לבחירה:

- קדושת המטה קשורה באופן ישיר לבחירה הא-לוהית. המטה הופך לסמל לא רק לכוח הא-ל אלא גם להנהגה ולשליחות שניתנה למנהיגים שנבחרו על ידו.

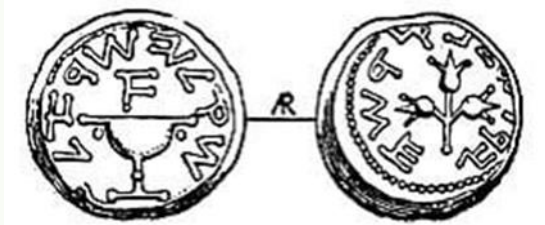
- הבחירה הא-לוהית באהרון ובשבט לוי מדגישה את החשיבות של בחירתם הייחודית ותפקידם המיוחד בעבודת הא-ל ובשמירה על קדושת המשכן.

לסיכום:

אין הכרע חד-משמעי באשר למספר המטות, ואף לא לזהות המטה שהצמיח שקדים.

הדיון בקדושת המטה ובבחירה הא-לוהית משקף את המורכבות של הקשר בין הא-ל לבין עמו, ואת השימוש בסמלים ובניסים כדי להנכיח את הנהגתו בעולם.

מטבעות מתקופת בית המקדש השני
עם מטה אהרון הפורח

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

f הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

ישנם מדרשים המפליגים בכוח המטה ומעניקים לו כוחות עצמאיים כביכול. בפסיקתא זוטרתא (לקח טוב) שמות פרשת שמות פרק ד נאמר:

"וְאֵת הַמֶּטֶה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדְךָ" (שם' ד:יז), כיון שקיבל עליו משה רבינו לילך, אמר לו הקדוש ברוך הוא: 'ואת המטה הזה תקח בידך', אמר לו: אם אין אתה עושה שליחותי, אפילו מקל זה הולך ועושה שליחותי.

וכן:

"וְהָיָה אִם לֹא יֵאֱמִינוּ לָךְ וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקֶל הָאֵת הָרִאשׁוֹן" (שם' ד:ח). מה תלמוד לומר "לקול"? אמר ריש לקיש: שהיה המטה מדבר לפני ישראל עם משה: 'הייתי במדין ונהפכתי לנחש ואחר כך נעשיתי מטה'... וכן במצרים להודיע גדולתו של הקב"ה (ילקוט שמעוני, פרשת שמ' רמז קע"א).

המדרש מתייחס גם לדרך הגעתו של המטה למשה, ומספר שה' מסרו לאדם הראשון וממנו התגלגל מאיש לאיש עד שהגיע ליתרו, ומידו קיבלו משה (פסיקתא זוטרתא, שמ' ד:כ; פרקי דרבי אליעזר מ). משקל המטה היה ארבעים סאה והוא היה נושא את עצמו (שכל טוב, שמ' ד:כ); השם המפורש היה חקוק בו (שם שם ואבות דרבי נתן נוסח א, הוספה ב, פרק ד); היו בו שבעים שמות (פסיקתא דרב כהנא ג), והוא היה עשוי סנפיריון (פרקי דרבי אליעזר, יד). לעומתם, מחשש שמא ייחסו למטה כוחות מאגיים, ישנם מדרשים המדגישים את מקור פעילותו הניסית לקב"ה, לדוגמה:

והקב"ה אמר לו, היתפאר הגרזן על חוצבו וגו' – אין את דומה לקרדום זה שאם אין אתה מבקע בו אינו עושה מעצמו כלום, וכמטה הזה שאם אין אדם מכה בו אינו מתגאה (ילקוט שמעוני, שמ' פרק ג' רמז ק"ע).

וכן בשמות רבה (כא, ט):

אמר רבי סימון: משל לבעל הזמורה שהיה מהלך בחוץ והזמורה בידו. אמרו: אילולי שהזמורה בידו לא היה מתכבד. שמע המלך ואמר לו: העבר הזמורה ממך וצא לחוץ, וכל מי שאינו שואל בשלומך אני נוטל את ראשו. כך אמרו המצריים: לא היה יכול משה לעשות כלום אלא במטה; בו הכה היאור, בו הביא כל המכות. כיון שבאו ישראל לתוך הים והמצריים עומדים מאחריהם, אמר הקדוש ברוך הוא למשה: השלך את מטך. שלא יאמרו אילולי המטה לא היה יכול לקרוע את הים שנאמר: "הָרַם אֶת מִטְּךָ" (שם' יד:טז).

הפרשנויות השונות במדרשים משקפות את המורכבות של התפיסה הדתית והרעיונית הקשורה למטה ככלי פיזי ורוחני כאחד. ברור הוא שמעמדו של המטה נותר מרכזי כמייצג את כוחו ואת הנהגתו של הא-ל בעולם. פרשתנו עוסקת, בין היתר, בקדושת המטה והבחירה הא-לוהית. נושאים עמוקים שמבטאים את הקשר בין הנהגת הא-ל לבין הכלים והאנשים שנבחרו לייצג את רצונו בעולם. הנה כמה נקודות מרכזיות:

1. קדושת המטה:

- המטה, בין אם מדובר במטה משה או מטה אהרון, נתפס ככלי שמנכיח את כוחו של הא-ל בעולם. הוא אינו רק כלי פיזי אלא סמל רוחני שמייצג את הנוכחות הא-לוהית ואת יכולתו לשנות את מערכות הטבע.